

Kocatepe İslami İlimler Dergisi

Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

cilt/volume: 7 • sayı/issue 2 • (Aralık/December): 370-386

Kur'ân-ı Kerîm Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi

The Development of The Self Efficacy Belief Scale for Teaching the Holy Qur'an

Ali BİRİNCİ

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Asst. Prof., University of Gümüşhane, Faculty of Theology, Department of Religious
Education

Gümüşhane/Türkiye

✉ alibirinci@gumushahe.edu.tr orcid.org/0000-0003-2958-644X

Salih AKYILDIZ

Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı
Assoc. Prof. University of Trabzon, Faculty of Education, Department of Classroom Education
Trabzon/Türkiye

✉ sakyildiz61@trabzon.edu.tr orcid.org/0000-0002-8569-7411

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 31.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 22.10.2024

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2024

Atıf: Birinci, Ali - Akyıldız, Salih. "Kur'ân-ı Kerîm Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 7/2 (Aralık 2024), 370-386. <https://doi.org/10.52637/kiid.1525445>

Cite as: Birinci, Ali - Akyıldız, Salih. "The Development of The Self Efficacy Belief Scale for Teaching the Holy Qur'an". *Journal of Kocatepe Islamic Sciences* 7/2 (December 2024), 370-386. <https://doi.org/10.52637/kiid.1525445>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/Publisher: Afyon Kocatepe University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid> • kiid@aku.edu.tr

© Ali BİRİNCİ - Salih AKYILDIZ | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Kur'an-ı Kerim Öğretimine Yönelik Öz Yeterlik İnancı Ölçeğinin Geliştirilmesi***Özet**

Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesini destekleyen ve sağlayan dışsal etkinliklerin planlanması, düzenlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinden oluşan Kur'an-ı Kerim öğretimi; örgün ve yaygın eğitim kurumlarında farklı yaş gruplarına ve seviyelerine göre yapılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in okunması ve öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşılmasında öğretmenlerin/öğreticilerin mesleki öz yeterlikleri önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim öğretimi öz yeterlik inançlarını ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlayan bu araştırma, tarama deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Trabzon ilinde örgün eğitim kurumlarında görev yapan 570 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu ölçek geliştirme çalışmalarının önemli bir basamağı olan açılıyıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerini farklı veri setleri üzerinde yapmak amacıyla bölünerek iki grup hâline getirilmiş ve her iki grubun normallik varsayımları sağlanmıştır. Birinci grup verileri üzerinde yapılan Açılıyıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktörler; "Kur'an-ı Kerim'i Okuma" ve "Kur'an-ı Kerim'i Öğretme" olarak adlandırılmıştır. Faktörlerin madde yük değerleri 0.642 ile 0.889 arasında değişmektedir. Sırasıyla birinci faktör varyansın %36.239'unu, ikinci faktör varyansın %33.857'sini, ölçeğin tamamının ise varyansın %70.096'sını açıkladığı görülmüştür. İkinci grup verileri üzerinde yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizinde (DFA), χ^2/df : 2.635, RMSEA: 0.08; SRMR: 0.04; AGFI: 0.83; GFI: 0.88; CFI: 0.95; TLI: 0.94; NFI: 0.93 ve IFI: 0.95 uyum indeksleri elde edilmiştir. Ölçeğin madde toplam korelasyonları 0.533 ile 0.832 arasında değişmektedir. Ölçeğin %27 alt ve %27 üst grupların puan ortalamaları sonucunda elde edilen madde ayırt edicilik analizlerinin anlamlı olduğu ($p<.001$) gözlenmiştir. Ölçeğin Kur'an-ı Kerim'i Okuma boyutunda iç tutarlık katsayısı .91, Kur'an-ı Kerim'i Öğretme boyutunda .94 ve ölçeğin tamamında .95 olarak bulunmuştur. Yapılan istatistiksel analizler ve elde edilen değerler dikkate alındığında geliştirilen ölçeğin öğretmenlerin ve Kur'an kursu öğrencilerinin Kur'an-ı Kerim öğretimi öz yeterlik inançlarını ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Kur'an-ı Kerim Öğretimi, Öğretmen, Öz Yeterlik İnancı.

The Development of The Self-Efficacy Belief Scale for Teaching the Holy Qur'an****Abstract**

The teaching of the Qur'an can be defined as the process of planning, implementing, and evaluating external activities that support and enable the learning of the Qur'an. This process is carried out according to different age groups and levels in both formal and informal education institutions. The professional self-efficacy of the teachers/tutors plays an important role in the achievement of the goals set for the reading and teaching of the the Holy Qur'an. In this context, this research, which aims to develop a valid and reliable scale that can be used to measure self-efficacy beliefs in teaching the Holy Qur'an, was conducted using a survey design. The target population of the study consists of 570 teachers of religious culture and ethics working in formal education institutions in Trabzon. The study group was divided into two groups in order to conduct exploratory and confirmatory factor analyses, and the normality assumptions of both groups were satisfied. As a result of exploratory factor analysis (EFA) conducted on the first group data, a two-factor structure emerged. These factors were designated "Reading the Holy Qur'an" and "Teaching the Holy Qur'an." The item load values exhibited a range of 0.642 to 0.889. It was observed that the first factor explained 36.239% of the variance, the second factor explained 33.857% of the variance, and the entire scale

* Bu araştırma için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 29/08/2023 tarih ve 2023/4 sayılı onayı ile Etik Kurul İzni alınmıştır.

** Ethics committee approval was received for this study from Gümüşhane University Scientific Research and Publication Ethics Committee with the approval dated 29/08/2023 and numbered 2023/4.

explained 70.096% of the variance, respectively. In the confirmatory factor analysis (CFA) conducted on the second group data, χ^2/df : 2.635, RMSEA: 0.08, SRMR: 0.04, AGFI: 0.83, GFI: 0.88, CFI: 0.95, TLI: 0.94, NFI: 0.93 and IFI: 0.95 fit indices were obtained. The item-total correlations of the scale vary between 0.533 and 0.832. It was observed that the item discrimination analyses obtained as a result of the mean scores of the 27% lower and 27% upper groups of the scale were significant ($p < .001$) The internal consistency coefficient of the scale was found to be .91 in the Reading the Holy Qur'an dimension, .94 in the Teaching the Holy Qur'an dimension, and .95 for the entire scale. the scale is a valid and reliable instrument for measuring teachers' and Qur'an course instructors' self-efficacy beliefs in teaching the Qur'an.

Keywords: Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge, Teaching the Holy Quran, Teacher, Self-Efficacy Beliefs.

Giriş

Kur'an-ı Kerîm; "Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla indirilmiş, Mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, okunmasıyla ibadet edilen, kendine has özellikleri olan kutsal bir kitaptır."¹ Öğretim ise; "içsel bir süreç ve ürün olan öğrenmeyi destekleyen ve sağlayan dışsal olayların planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır.² Bu bağlamda Kur'an öğretimi; Kur'an-ı Kerîm'in öğrenilmesini destekleyen ve sağlayan dışsal etkinliklerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreci olarak tanımlanabilir.

Kur'an-ı Kerîm öğretimi, Müslümanlar için her zaman önemli olmuş ve İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren genel eğitimin ilk boyutunu oluşturmuştur. Kur'an-ı Kerîm; İslâm dininin iman esaslarını, ibadet, ahlak ve toplumsal kurallarını öğrenmede Müslümanlara temel kaynaklık etmiştir. Kur'an metni, ibadet için önemli ve vazgeçilmez olduğu kadar insanlığa sunduğu evrensel mesajlar açısından da asırlarca Müslüman toplumların yaşayışlarını ve kültürlerini şekillendirmiştir. Bu nedenle eğitim-öğretimin söz konusu olduğu her düzlemde, Kur'an-ı Kerîm öğretiminin de ayrı bir öneme sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.³

Kur'an-ı Kerîm öğretimi, din eğitiminin temelini ve ilk aşamasını oluşturmaktadır. İslâm toplumlarının çeşitli tarihsel dönemlerinde Kur'an-ı Kerîm eğitimi ve öğretimi meşitler, dârülkur'anlar, medreseler, camiler, Kur'an kursları ve İmam-hatip okulları gibi farklı ortamlarda gerçekleştirilmiştir.⁴ "Yaratan rabbinin adıyla oku"⁵ ve "Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir."⁶ benzeri birçok âyet ve hadis, Kur'an-ı Kerîm'i öğrenmeyi ve öğretmeyi teşvik etmiştir Ayrıca ilk muallim olarak Peygamberimizin Kur'an'ı sahabeye bizzat öğretmesi de Kur'an-ı Kerîm öğretiminin İslâm'ın ilk döneminden günümüze dek durmaksızın yaygınlaşarak devam etmesine imkân tanımıştır. Peygamberimizin Kur'an-ı Kerîm'i öğretme yönteminde yazma, müşâfehe (ağızdan ağıza) ve ezber tekniklerinin dikkat çektiği ve bu uygulamaların daha sonraki nesiller için temel teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁷ Bu anlamda Hz. Peygamber'in Kur'an okuyuşundaki usûl ve esasların, Kur'an-ı Kerîm eğitim-öğretiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda belirleyici olduğu söylenebilir.⁸

¹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi* (Ankara: Fecr Yayınevi, 1996), 1/11.

² Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Pegem Akademi, 2009), 397.

³ Nevzat Aşkoğlu, "Kuran Öğretiminde Yeni Anlayış ve Yaklaşımlar", *Etkili Din Öğretimi* (İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu Yayınları, 2010), 549.

⁴ Nazif Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 1.

⁵ *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, çev. Ali Özek vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014), el-Alak 96/1.

⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (Beyrut: Dârü tavkî'n-necât, 1422/2001), "Fezâilü'l-Kur'an", 21.

⁷ Yaşar Akaslan, "İslam Eğitim Tarihinde Kur'an Eğitim ve Öğretimi", *Dünden Bugüne Kur'an Eğitim-Öğretimi ve Kur'an Kursları* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021), 24-25.

⁸ Akaslan, "İslam Eğitim Tarihinde Kur'an Eğitim ve Öğretimi", 24-25.

İslâm coğrafyasının genişlemesiyle Kur'an-ı Kerim öğretimine, özellikle Hz. Peygamber döneminde öğrenildiği şekliyle daha çok; Kur'an'ın okunması, ezberlenmesi, anlaşılması ve uygulanması boyutlarıyla muhtelif eğitim ve öğretim ortamlarında devam edilmiştir.⁹ Ülkemizde Kur'an-ı Kerim eğitim-öğretimi; formal eğitimin bir türü olarak yaygın eğitim kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı kıraat eğitim merkezlerinde, Kur'an kursları ve camilerde, örgün eğitim kurumları olarak İmam-hatip okullarında, seçmeli ders olarak ortaokul ve lise düzeyinde birçok eğitim-öğretim kurumunda ve İlahiyat fakültelerinde sürdürülmektedir.

Kur'an-ı Kerim öğretiminde genel olarak "alan bilgisi", "yöntem" ve "tilâvet tavrı" olmak üzere üç temel alandan söz edilebilir.¹⁰ Kur'an-ı Kerim okuma ve öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşılmasında bu temel alanlarda öğretmen/öğreticilerin mesleki öz yeterlikleri önemli rol oynamaktadır. Bu itibarla öğretmenlerin/öğreticilerin alan bilgisi eksikliği ve Kur'an-ı Kerim öğretimine dair temel bilgileri teorik olarak anlamamış ve kavramamış olması öğrenci üzerinde telafisi zor olan olumsuz durumlar ortaya çıkarabilir. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim öğretmeni; Kur'an-ı Kerim öğretimi ile ilgili temel bilgileri doğru anlamalı, doğru yorumlamalı, yeterli uygulama becerisine sahip olmalıdır. Başka bir ifadeyle harflerin çıkış yerlerini (harflerin mahreçlerini), sıfatlarını, harfler arasındaki ilişkileri ve uygulama esaslarını bilmek ve harfleri doğru telaffuz etmek öğretmenin/öğreticinin taşıması gereken temel beceriler arasında yer almalıdır.¹¹

Her dersin öğretiminde kullanılacak özel öğretim yöntemleri olduğu gibi Kur'an-ı Kerim öğretiminin de kendine özgü öğretim yöntemleri vardır. Kur'an-ı Kerim öğretmenin/öğreticisinin alan bilgisi yanında Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri bilgisine de sahip olması gerekir. Kur'an-ı Kerim öğretiminde geleneksel olarak kullanılan yöntemlerden ilki işitme ve duyma yoluyla öğrenme/öğretme yöntemi olarak tanımlanan "semâ" dır. Bu usulde öğreticinin okuması ve öğrencinin dinlemesi esastır. İkincisi; Kur'an-ı Kerim öğretiminde öğrencinin hocasına/öğretmenine ders okuması için kullanılan yöntem olan "arz" dır. Kur'an öğretiminin temel yöntemlerinden arzın uygulandığı da semâ gibi Peygamberimize kadar uzanmaktadır. Yöntemin uygulanışında öğretmenin, öğrencinin okumasına çok dikkat etmesi, öğrenci yanlış okuyorsa düzeltme fırsatı vermesi ve öğrenci düzeltilmiyorsa doğru kelimeyi veya harfi telaffuz etmesi önemlidir. Üçüncüsü ise Kur'an-ı Kerim öğretiminde öğretmenin harflerin sıfatlarına ve çıkış yerlerine dikkat ederek öğrettiği şekliyle tekrar edip okuyabilmeyi ifade eden "edâ" yöntemidir.¹²

Kur'an-ı Kerim öğretmenin/öğreticisinde bulunması gereken niteliklerden bir diğeri de tilâvet tavrıdır. Kur'an-ı Kerim öğretimi, teorik ve uygulama boyutu olan bir eğitim-öğretim etkinliği olduğu için alanında uzman bir öğreticinin alan bilgisine sahip olmasının yanında bu bilgiyi uygulayabilme becerisine de haiz olması gerekir. Bu bağlamda Kur'an okuma tavrı oluşturma ve geliştirmenin ilk adımı iyi bir dinleyici olmaktır. Dinleme aşamasında aynı tavır üzerine yoğunlaşma bu süreçte önemli bir adımdır.¹³ Bu aşamada ders öğretmenin kıraat uzmanlarının icra biçimine uygun olarak okuma becerisine sahip olması, ders programındaki Kur'an-ı Kerim'i okuma ve ezberleme olarak belirlenen öğrenme alanındaki hedeflere ulaşmak için Kur'an'ı doğru ve güzel okuyan hafızların örnek okuyuşlarının dinletilmesi etkinliklerine yer verilmesi önemli bir husustur. Tavrı oluşturmada Kur'an-ı Kerim öğretmeni, örnek okuma

⁹ Ahmet Çelebi, *İslam'da Eğitim - Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yardım (İstanbul: Damla Yayınevi, 1998), 27; Akaslan, "İslam Eğitim Tarihinde Kur'an Eğitim ve Öğretimi", 15; Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*, 1.

¹⁰ Osman Eğin, "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse (İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu Yayınları, 2010), 601-605.

¹¹ Eğin, "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", 601.

¹² Nazif Yılmaz, *Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?* (İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2016), 54; Necati Tetik, "Kur'an Tilâvetinin veya Kıraat İlminin Öğretimi Usulleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1990), 238-239.

¹³ Eğin, "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri", 604.

yaparak öğrenciyi okumaya teşvik etmenin yanında öğrencilerin Kur’ân okuma ve dinleme etkinliklerine ders dışında serbest zaman etkinliği olarak devam etmelerini özendirmelidir. Öğrenme aşamasında farklı tavır ve yorumlarla okunan Kur’ân tilâveti örneklerini dinlemenin, öğrencinin eğitimi önünde bir engel teşkil etmesi mümkündür. Kur’ân öğreteninden/öğreticisinden farklı tavırlarla yapılan tilâvetleri dinlemek, kaynak kişiden duyulan seslerin özümsemesini ve kalıcı izli davranışa dönüşmesini engelleyebilir. Bu durumun, öğrencilerde Kur’ân tilâvetine yönelik okuma tavırları konusunda kafa karışıklığı yaratabileceği ve yetkin bir tilâvet becerisi kazanmaları için gereken süreyi uzatabileceği söylenebilir.¹⁴

Ülkemizde Anayasanın 24. maddesi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasına alınarak hukuki güvence altına alınmıştır. Vatandaşların dinini öğrenme ihtiyacının karşılanması amacıyla, İmam-Hatip Liseleri (İHL) ve İmam-Hatip Ortaokullarında (İHO) okutulmakta olan Kur’ân-ı Kerîm Dersi, 2012/6287 tarih ve sayılı yasa ile ortaokul ve liselerde, Temel Dini Bilgiler ve Peygamberimizin Hayatı ile birlikte seçmeli dersler arasına alınmıştır.¹⁵ Bu düzenleme ile seçmeli Kur’ân-ı Kerîm dersinin ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokullarında (5-8 sınıflarda) haftada iki saat olarak okutulmasına karar verilmiştir. Dersin eğitim programı incelendiğinde temel amacının; öğrencilere düzeylerine göre “Kur’ân-ı Kerîm’i severek ve isteyerek okuma, anlama ve ezberleme becerisi kazandırmak olduğu” söylenebilir.¹⁶ Öğrencileri bu hedeflere ulaştırmada şüphesiz en önemli unsur programın uygulayıcısı olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenleridir. Bu minvalde DKAB öğretmenlerinin Kur’ân-ı Kerîm dersi alan bilgisi ve öğretme becerisi açısından sahip oldukları nitelikler ve bu nitelikleri yerine getirmedeki öz yeterlik inançları, etkili bir Kur’ân-ı Kerîm öğretimi için son derece önemlidir.

Öz yeterlik; “bireylerin belli bir performansı gerçekleştirmek için gerekli etkinlikleri organize edip, başarılı olma kapasitesi hakkında kendine ilişkin inancı”¹⁷ olarak tanımlanmaktadır. Araştırmalar öz yeterlik inancının bireylerin davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.¹⁸ Bir görevi başarmada, kendini yeterli hisseden bireylerin, yeteneklerinden şüphe duyanlara göre bir zorlukla karşılaştıklarında daha çok çalıştıkları ve daha uzun süre gayret gösterdikleri¹⁹ bilinmektedir. Yani bir görevi yerine getirme ya da başarmada öz yeterlik inancı yüksek olanların işi başarabilme ihtimalleri yüksek, öz yeterlik inancı düşük olan kişilerin ise o işi başarma ihtimalleri düşüktür.

Öğretmenler açısından ele alındığında öz yeterlik inancı; “bir öğretmenin, belirli bir durumda belirli bir kalite düzeyinde belirli öğretim görevlerini yerine getirme yeteneğine olan bireysel inancı”²⁰, “öğrenci katılımı ve öğreniminin istenen sonuçlarını ortaya çıkarmak için kişinin kendi yeteneklerine ilişkin bir yargısı”²¹ olarak tanımlanmıştır. Bandura, öğretmenlerin öz yeterliklerine olan inançlarının “eğitim sürecine yönelik genel yönelimlerini ve özel öğretim faaliyetlerini etkileyeceğini” ileri sürmüştür.²² Schunk’a göre öz yeterlik inancı, bireyin

¹⁴ Mustafa Kılıç, “İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur’ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma”, *Journal* 47/47 (2014), 82.

¹⁵ İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu), *Resmî Gazete* 6287 (11 Nisan 2012).

¹⁶ MEB, “Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur’an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı” (Erişim 18 Mayıs 2024).

¹⁷ Albert Bandura, *Self-Efficacy: The Exercise of Control* (New York: W.H. Freeman and Company, 1997), 3.

¹⁸ Albert Bandura, *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory* (Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1986), 25.

¹⁹ Dale H. Schunk, “Self-Efficacy and Academic Motivation”, *Educational Psychologist* 26/3-4 (01 Haziran 1991), 209.

²⁰ Amy B. Dellinger vd., “Measuring Teachers’ Self-Efficacy Beliefs: Development and Use of the TEBS-Self”, *Teaching and Teacher Education* 24/3 (Nisan 2008), 2.

²¹ Megan Tschannen-Moran-Anita Woolfolk Hoy, “Teacher Efficacy: Capturing an Elusive Construct”, *Teaching and Teacher Education* 17/7 (2001), 783.

²² Albert Bandura, *Self-Efficacy: The Exercise of Control* (New York: W.H. Freeman and Company, 1997), 241.

davranışlarının en önemli yordayıcısıdır²³ Diğer bireylerde olduğu gibi öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının, öğretme yeterliklerini şekillendirdiği, öğretme başarılarının öz yeterlik inançları ile ilişkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan öz yeterlik yargıları bireylerin bir işi yaparken karşılaşacağını düşündüğü zorluğun derecesini (kolay, orta, zor gibi) ifade eder.²⁴ Kur'an-ı Kerim dersi öğretim programının amacı; öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'in hayatlarındaki rolünü anlamalarını, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma becerilerini geliştirmelerini, seçilen sûre ve ayetleri belirlenen kurallara uygun olarak ezberlemelerini, Kur'an-ı Kerim'in içeriği hakkında bilgi edinmelerini ve nihayetinde Kur'an-ı Kerim'i kendi istekleriyle okumalarını, anlamalarını ve ezberlemelerini sağlamaktır.²⁵ Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim dersini vermekle görevlendirilen öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim'i okuma ve öğretme becerilerinin ön koşulu olan mesleğin gereklerini yerine getirme ile ilgili öz yeterlik inancına sahip olmaları gerekmektedir. Zira bir öğretmenin öz yeterlik inancı, bir görevi başarabileceğine dair beklentilerini yükseltmede önemli bir faktördür.

Literatür incelendiğinde Kur'an-ı Kerim öğretimini yürüten öğretmenleri, alan bilgisi ve mesleki formasyon bakımından araştırma konusu yapan bazı çalışmalar mevcuttur.²⁶ Bahçekapılı, çalışmasında öğretmenlerin bir kısmının kendilerini yeterli gördüğü, mesleki açıdan yeterli görmeyenlerin önemli bir kısmının ise Kur'an-ı Kerim öğretimi konusunda zorluklar çektikleri tespitinde bulunmuştur. Söz konusu araştırma, Kur'an okumayı bilme ve uygulama boyutunda öğretmenler arasında önemli farklılıklar olduğu tespitinden hareketle yöntem ve teknik konusunda hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür.²⁷ Benzer şekilde Yılmaz, çalışmasında muhtelif zaman dilimlerinde yapılan çalıştaylardaki öğretmen görüşlerini referans alarak "İHL meslek dersi öğretmenlerinin mesleki yetersizliği; dersin özel öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenler tarafından bilinmediği ve uygulanmadığı, yeterli ve özgün öğretim materyallerinin geliştirilmediği" yönündeki tespitlere yer vererek Kur'an-ı Kerim dersinin öğretimine yönelik eleştirilerin devam ettiği ve öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin istenen düzeyde olmadığı iddiasında bulunmuştur.²⁸ İlgili literatür taramasında öğretmen yeterliklerine yönelik araştırmaların var olduğu²⁹ görülmekle birlikte DKAB öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim'i okuma ve öğretme öz yeterlilik inançlarına ilişkin bir çalışmaya ve ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu bağlamda mevcut araştırmayla, öncelikli olarak DKAB öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim öğretimi öz yeterlik inançlarını ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

²³ Schunk, "Self-Efficacy and Academic Motivation", 220.

²⁴ Ayla Arseven, "Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi", *Journal of Turkish Studies* Volume 11/19 (2016), 67.

²⁵ MEB, "Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı".

²⁶ Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar: Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (İstanbul: İlke Yayınları, 2013); Abdurrahman Daşkın, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Derslerinde İzlelenen Yöntemler* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Harun Kantar, *İmam Hatip Liselerinde Kuran-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008); Tuncay Karateke, *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015); Kılıç, "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma"; Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*.

²⁷ Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar: Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 223.

²⁸ Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*, 6.

²⁹ Kılıç, "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma"; Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar: Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*; Yılmaz, *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*.

Bu araştırma; bireylerin tutum, eylem, fikir ve inançlarının belirlenmesinde tercih edilen bir yöntem olan tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır.³⁰ Tarama modelleri; "geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelidir."³¹

1.2. Çalışma Grubu

Trabzon ilindeki örgün eğitim kurumlarında görev yapan 570 DKAB öğretmeni araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Literatürde AFA ve DFA için iki ayrı veri setinin olması gerektiğine dikkat çekilmekte,³² ölçek geliştirme çalışmalarında tek seferde toplanan verilerin iki gruba bölünerek birinci gruba AFA ikinci gruba DFA yapılabileceği önerilmektedir.³³ Bu öneriden hareketle çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin tamamından veri toplanması amacıyla Google Form üzerinden, ulaşımı zor olan okullarda çalışan öğretmenlerle paylaşması için DKAB ilçe zümre başkanlarına link gönderilmiş, merkezde bulunan okullara ise ölçek formu araştırmacılar tarafından elden verilerek aynı şekilde geri toplanmıştır. Araştırmaya katılan toplam 461 DKAB öğretmeni yarıya bölünerek iki grup oluşturulmuştur. Birinci çalışma grubu ile AFA, ikinci çalışma grubu ile DFA işlemi yapılmıştır. AFA yapılan çalışma grubu 127'si kadın (%55) ve 104'ü erkek (%45) olmak üzere toplam 231 DKAB öğretmeninden, DFA yapılan grubu ise 131'i kadın (%57) ve 99'u erkek (%45) olmak üzere toplam 230 DKAB öğretmeninden oluşmaktadır.

Ölçek çalışmalarında kullanılan örneklem büyüklükleri için literatürde farklı görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Araştırmacılardan bazıları örneklem büyüklüğü için ölçek maddelerinin 5-10 katı olması³⁴, en az 100 olması³⁵, değişken başına 5 katılımcının olması veya en az 100 kişiye ulaşılması gerektiği³⁶ önerilerinde bulunmuştur. Comrey, 40'tan az maddeler için 200 örneklem büyüklüğünü yeterli görürken³⁷ Kline, DFA için örneklem büyüklüğünün minimum 100 olması gerektiğini belirtmiştir.³⁸ Bu ölçütlere göre AFA için 231, DFA için 230 örneklem büyüklüklerinin yeterli olduğu söylenebilir.

1.3. Verilerin Analizi

Veri toplamadan önce bu çalışma için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 29/08/2023 tarihli ve 2023/4 karar numaralı izni alınmıştır. Ölçek verilerinin analizinde SPSS 25 ve Amos 22.0 yazılımları kullanılmıştır. AFA ve DFA analizine geçmeden önce verilerin normal dağılımına bakılmıştır. DFA analizinde hangi uyum indekslerinin raporlanması gerektiğine dair farklı görüşler yer almaktadır.³⁹ Bu çalışmada modelin sınanmasında çoklu uyum indekslerinin raporlanması önerisi tercih edilmiştir. Bu amaçla, literatürde yaygın olarak kullanılan χ^2 , χ^2/df , RMSEA, SRMR, AGFI, GFI, CFI, TLI, NFI ve IFI uyum indeksleri raporlanmıştır.

³⁰ Larry B. Christensen vd., *Research Methods, Design, and Analysis* (New York: Pearson Education, 2015), 371.

³¹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), 109.

³² Amy Hurley vd., "Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Guidelines, Issues, and Alternatives", *Journal of Organizational Behavior* 18 (01 Kasım 1997), 667-683; Randall E. Schumaker - Richard G. Lomax, *A beginner's Guide to Structural Equation Modeling* (New York: Routledge, 2010), 164.

³³ Fatih Orcan, "Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Which One to Use First?", *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology* 9/4 (Aralık 2018), 414-421.

³⁴ Alan Bryman - Duncan Cramer, *Quantitative Data Analysis for Spss 12 and 13: A Guide for Social Scientists* (New York: Routledge, 2005), 68; İsmail Seçer, *SPSS ve LIREL ile Pratik Veri Analizi Analiz Raporlaştırma* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 115.

³⁵ Joseph F. Hair vd., *Multivariate Data Analysis* (Hampshire: Cengage, 2019), 132.

³⁶ Hüner Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik* (Ankara, Seçkin Yayıncılık 2005), 363.

³⁷ A. L. Comrey, "Factor-Analytic Methods of Scale Development in Personality and Clinical Psychology", *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 56/5 (Ekim 1988), 754.

³⁸ Paul Kline, *An Easy Guide to Factor Analysis* (New York: Routledge, 1994), 73.

³⁹ Timothy A. Brown, *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research* (New York: The Guilford Press, 2006), 86; Rex B. Kline, *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (New York: The Guilford Press, 2016), 269; Barbara G. Tabachnick - Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (New York: Pearson, 2013), 720-725.

1.4. Ölçeğin Geliştirilme Süreci

Ölçeğin geliştirilmesinde aşağıdaki süreç izlenmiştir:

1- Literatür taraması ve maddelerin yazılması: Ölçek maddelerini oluşturmak için alan yazın taraması yapılmış ve dersin öğretim programı incelenmiştir. Bunun yanında İlahiyat fakültelerinde Kur'an-ı Kerim derslerine giren ve okullarda bu dersi okutan öğretmenlerden görüş alınarak toplam 30 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur.

2- Kapsam geçerliğinin sağlanması: Maddelerin Kur'an-ı Kerim öğretimi ile ilgili bilgi ve becerileri tam olarak yansıtıp yansıtmadığını değerlendirmek için beş İlahiyat fakültesi öğretim üyesinden ve beş öğretmenden her bir maddenin uygun olup olmadığına yönelik görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda maddeler üzerinde gerekli düzeltmeler yapılarak 24 maddelik taslak ölçek hazırlanmıştır.

3- Uygulamanın yapılması: Uygulamada 461 DKAB öğretmeninden veri toplanmış ve veri seti ikiye bölünmüştür. Birinci grubu oluşturan veri setine AFA, ikinci grubu oluşturan veri setine DFA uygulanmıştır.

4- Yapı geçerliğinin sınanması: Ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmak için AFA, yapının doğruluğunu sınamak için DFA uygulanmıştır. AFA, faktör analizi ile mevcut yapıyı anlamaya, DFA ise, yapıyı test etmeye yönelik bir uygulamadır.⁴⁰

5- Güvenirliğin hesaplanması: Ölçeğin güvenirliliğini test etmek için Cronbach-Alfa güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır.

6- Nihai ölçeğe son şekli verilmesi: Gereki istatistiksel işlemler yapılarak ölçeğe son şekli verilmiştir.

2. Bulgular ve Tartışma

Araştırma bulguları; üç aşamada ele alınıp düzenlenmiştir. Birinci aşamada AFA'ya yönelik bulgulara; ikinci aşamada DFA'ya yönelik bulgulara ve üçüncü aşamada ölçeğin güvenirliliğine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

2.1. AFA'ya Yönelik Bulgular

Verilerin AFA'ya uygun olup olmadığına karar vermek için dağılımın normalliği test edilmiştir. Bu kapsamda araştırma verilerinin çarpıklık (skewness) değeri; -,376, basıklık (kurtosis) değeri -,394 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin -1 ile +1. aralığında olması araştırma verilerinin dağılımın normal olduğunu göstermektedir.⁴¹ Ayrıca veri setinin faktör analizine uygunluğunu tespit etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett küresellik testi kullanılmıştır.⁴² Veri setinin KMO değeri, 0.93; Bartlett Küresellik Testi ($\chi^2_{(105)}=3035,603$; $p<.01$) olarak hesaplanmıştır. KMO değerinin 0.90 üzerinde olması örneklem büyüklüğü için mükemmel olarak değerlendirilmektedir.⁴³ Bartlett Küresellik Testi sonuçları, ki-kare (χ^2) değerinin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini, bu nedenle faktör analizinin varsayımını karşıladığını ve veri seti üzerinde faktör analizine geçilebileceğini⁴⁴ göstermektedir.

Ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkarmada Varimax Döndürme Tekniği kullanılmıştır. Dik döndürme işlemi yüksek yüklemeler madde yüklemelerini maksimuma çıkarmakta ve düşük madde yüklemelerini en aza indirmektedir.⁴⁵ Diğer bir ifadeyle faktör döndürmede amaç; "değişkenlerin belirli faktörlere yüksek yüklemeler yapmasını, ancak diğer faktörlere ise

⁴⁰ Anna B. Costello - Jason Osborne, "Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most from Your Analysis", *Practical Assessment, Research, and Evaluation* 10/1 (02 Ocak 2005), 86.

⁴¹ Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlilik ve Geçerlilik*, 200-201.

⁴² Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlilik ve Geçerlilik*, 384.

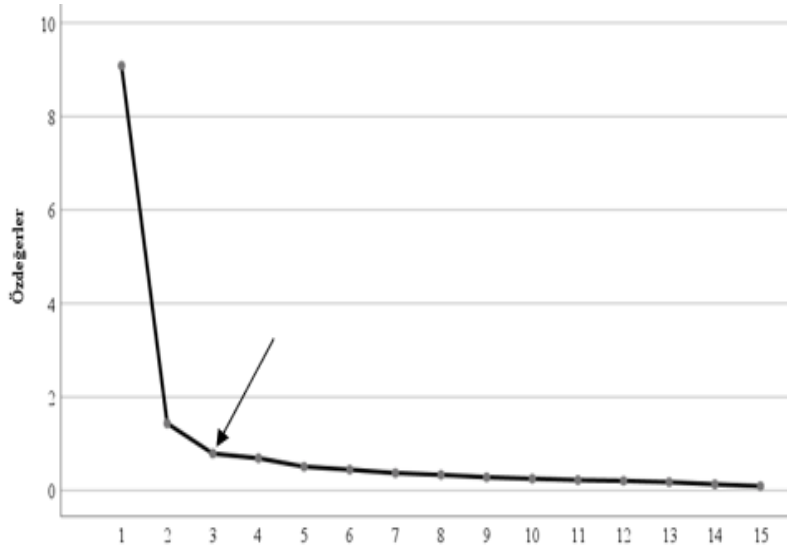
⁴³ Ömay Çokluk vd., *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 207.

⁴⁴ Seçer, *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi Analiz Raporlaştırma*, 230.

⁴⁵ Ted Brown - Andrys Onsmann, "Exploratory Factor Analysis: A Five-Step Guide for Novices", *Australasian Journal of Paramedicine* 8 (02 Ağustos 2010), 1-13.

oldukça düşük yüklemeler yapmasını sağlamaktır.”⁴⁶ Bu amaçla sürekli madde ekleme ve çıkarma yaparak analiz işlemine devam edilmiştir. Faktör analizinin ardından dokuz madde (5, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 23) ölçekten çıkarılmıştır. Çünkü söz konusu maddelerin faktör yük değerlerinin 0,40'ın altında olduğu ve ilgili faktör altında yer alan diğer maddelerle anlamlı bir bütünlük göstermediği görülmüştür. Ayrıca aynı maddenin yük değerleri arasında 0,10 veya daha düşük yük değerlerine sahip maddeler de analizde belirlenen faktörlerle uyum göstermedikleri için ölçekten çıkarılmıştır. Faktör sayısına karar verme aşamasında temel kriterlerden biri de yamaç grafiğinin incelenmesidir.⁴⁷ Yapılan analizler sonucunda elde edilen yamaç grafiğinde ölçeğin iki faktörlü bir yapıya işaret ettiği gözlenmiştir:

Şekil 1: Scree Plot Diyagramı

Analizler sonucunda 15 maddeden oluşan iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Faktörler; “Kur’ân-ı Kerîm’i Okuma” ve “Kur’ân-ı Kerîm’i Öğretme” olarak adlandırılmıştır. Ortaya çıkan faktörler, faktörlere bağlı maddeler, Anti-İmaj korelasyonu, düzeltilmiş madde toplam korelasyonları ve varyans değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Kur’ân-ı Kerîm Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği Faktör Analizleri

Faktörler ve Maddeler	Kur’ân-ı Kerîm’i Okuma	Kur’ân-ı Kerîm’i Öğretme	Anti-İmaj Korelas.
Faktör 1: Kur’ân-ı Kerîm’i Okuma			
1 (1) Kur’ân harflerini mahreçlerine uygun olarak telaffuz etme.	,839	-	,913
2 (2) Harekelerin harfe verdiği sesi uygulayabilme.	,780	-	,926
3 (3) Kur’ân-ı Kerîm’i tecvid kurallarına uygun okuma.	,849	-	,924
4 (4) Kur’ân-ı Kerîm kıraatında vakıf, ibtida ve vasl kurallarını uygulama.	,847	-	,953
5 (7) Kur’ân-ı Kerîm’i “tahkik”, “tedvir” “hadır” usullerine göre yüzünden okuma.	,718	-	,909
6 (8) Kur’ân-ı Kerîm’i temsili okuma esaslarına göre okuma.	,662	-	,908
Faktör 2: Kur’ân-ı Kerîm’i Öğretme			

⁴⁶ Recai Coşkun vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamaları* (Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2010), 276.

⁴⁷ Seçer, *SPSS ve LIREL ile Pratik Veri Analizi Analiz Raporlaştırma*, 160.

7 (11) Kur'ân alfabesindeki harfleri hareketlerle seslendirerek öğretme.	-	,642	,972
8 (16) Yüzüne ve ezbere okumalarda koro halinde çalışma yapma.	-	,791	,933
9 (17) Tecvid kurallarının uygulanmasını öğretme.	-	,776	,936
10 (18) İstiâze ve besmele ile ilgili kuralları uygulamalı olarak gösterip öğretme. (34)	-	,684	,960
11 (19) Harf talimi ve dudak talimini kurallarına uygun olarak öğretme.	-	,722	,941
12 (20) Kur'ân-ı Kerîm öğretiminde teknolojik imkânlardan (video, CD vb.) yararlanma.	-	,778	,937
13 (21) Kur'ân-ı Kerîm okunurken yapılan mahreç hatalarını düzeltme.	-	,737	,897
14 (22) Kur'ân-ı Kerîm okunurken yapılan tecvid hatalarını düzeltme.	-	,749	,889
15 (24) Sema (işitme ve duyma yoluyla öğrenme/öğretme) ve arz (geri dönüt alıp düzeltme) tekniklerini etkili uygulama.	-	,733	,955
Özdeğerler	9,081	1,433	
Açıklanan Toplam Varyans (Tamamı: %70.096)	36.239	33.857	

Tablo1'de yer alan veriler incelendiğinde Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma faktörü altında yer alan madde yük değerleri 0,662 ile 0,849 arasında; Kur'ân-ı Kerîm'i Öğretme faktörü altında yer alan madde yük değerlerinin ise 0,642 ile 0,791 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında bir maddenin kavramsal yapıyla ilişkili olup olmadığına karar verebilmek için o maddenin faktör yükünün en az 40 olması gerektiği⁴⁸ önerilmektedir. Burada faktör yüklerinin 40'dan yüksek olduğu görülmektedir. Ölçeğin Anti-İmaj korelasyon katsayılarının 0.889^a ile 0.972^a arasında değerler aldığı gözlenmiştir. Birinci faktör varyansın %36,239'unu; ikinci faktör varyansın %33,857 ve ölçeğin tamamı ise varyansın %70,096'sını açıklamaktadır. Toplam varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli görülmektedir.⁴⁹

2.2. DFA'ya Yönelik Bulgular

DFA analizine başlamadan önce dağılımın normalliği sınanmıştır. Şencan'ın⁵⁰ dağılımın normalliği için çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin -1 ile +1 arasında bir değer almasının yeterli olacağı görüşü temel alınmıştır. Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma boyutunda çarpıklık ve basıklık değerlerinin -,434 ile -,168; Kur'ân-Kerim'i Öğretme boyutunda -,177 ile -,240; veri setinin tamamı için ise -,225 ile -,345 arasında olduğu gözlenmiştir. Literatürde yer alan referans değerler temel alındığında veri setine ait dağılımın normal olduğu söylenebilir. Bunun yanında analizin diğer varsayımları olan aykırı değerlerin çıkarılması, doğrusallık ve boş değerlerin belirlenmesi işlemleri yerine getirilmiştir.

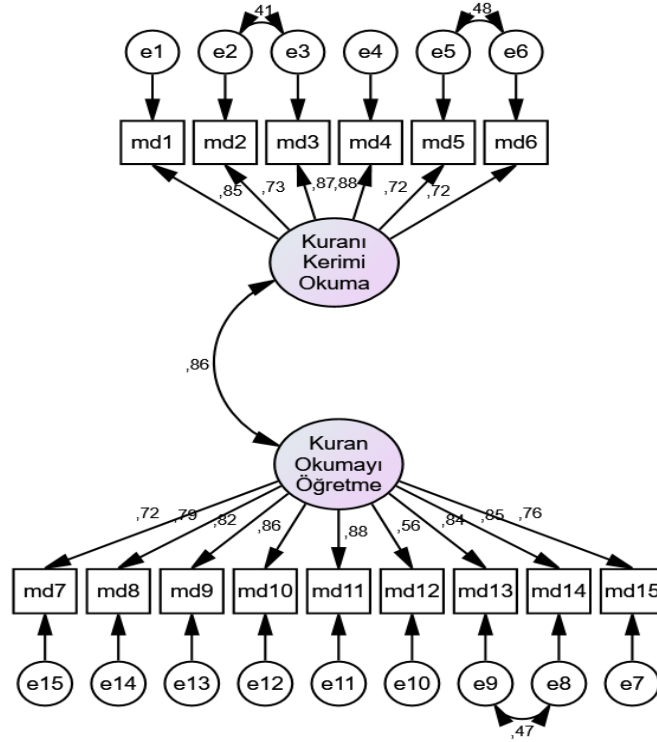
İlk analizde elde edilen indeksleri daha uyumlu hale getirmek amacıyla aynı faktör altında yer alan e2 ile e3; e5 ile e6; e8 ile e9 maddeleri arasında modifikasyon uygulanmıştır. Ortaya çıkan modelin yol diyagramı Şekil 2'de sunulmuştur:

⁴⁸ Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, 390.

⁴⁹ Çokluk vd., *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*, 197.

⁵⁰ Şencan, *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, 200-2001.

Şekil 2. Modelin Path Diyagramı

Şekil 2’de görüldüğü gibi DKAB öğretmenlerinin Kur’ân-ı Kerîm öğretimi öz yeterlik inancı ölçeğinin madde yükleri “Kur’ân-ı Kerîm’i Okuma” alt boyutunda 0,72 ile 0,88; “Kur’ân-ı Kerîm’i Öğretme” alt boyutunda 0,56 ile 0,88 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğe ilişkin elde edilen değerler ve literatürde yer alan standart uyum indekslerine ilişkin ölçütler Tablo 2’de yer almaktadır:

Tablo 2: Kur’ân-ı Kerîm Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği Uyum İndeksleri Ölçütleri ve Ölçeğe İlişkin Değerler

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Değerleri	Yeterli Uyum Değerleri	Ölçeğe İlişkin Değerler	Ölçeğin Uyumu
χ^2 /sd	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 2$	$0 \leq \chi^2 /sd \leq 3$	2.6	Yeterli uyum
RMSEA	$.00 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 \leq RMSEA \leq .08$.08	Yeterli uyum
SRMR	$.00 \leq SRMR \leq .05$	$.05 \leq SRMR \leq .10$.04	Mükemmel uyum
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI \leq .90$.83	Yeterli uyum
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.85 \leq GFI \leq .95$.88	Yeterli uyum
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$.95	Mükemmel uyum
TLI	$.95 \leq TLI \leq 1.00$	$.90 \leq TLI \leq .95$.94	Yeterli uyum
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI \leq .95$.93	Yeterli uyum
IFI	$.95 \leq IFI \leq 1.00$	$.90 \leq IFI \leq .95$.95	Mükemmel uyum

Uyum indeksleri ölçütleri⁵¹

⁵¹ Kline, *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*; Schumaker - Lomax, *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*; Li-tze Hu - Peter M. Bentler, "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis:

Yapılan analiz sonucunda χ^2/df oranı 2.635, RMSEA değeri 0.08; SRMR değeri 0.04; AGFI değeri 0.83; GFI değeri 0.88; CFI değeri 0.95; TLI değeri 0.94; NFI değeri 0.93 ve IFI değeri 0.95 olarak bulunmuştur. χ^2/df oranının en fazla 3-4 olması gerektiği belirtilmiştir.⁵² Bu araştırmada χ^2/sd oranının 2,6 olması faktör yapısının uyumlu olduğunu göstermektedir. MacCallum ve arkadaşları⁵³ 0,08 ile 0,10 arasındaki bir RMSEA değerini vasat bir uyumu, 0,08'in altındaki bir değer ise iyi bir uyumu gösterdiği görüşündedir. Gürbüz,⁵⁴ RMSEA değerinin örneklem sayısına oldukça duyarlı olduğunu ve küçük örneklem üzerinde çalışılırsa bu indeks tercih edilmemesi gerektiğini önermektedir. Örneklem sayısının nispeten düşük olması nedeniyle (n=230) bu çalışmada RMSEA değerinin sınırdaki çıktığı söylenebilir. NFI, CFI ve IFI değerlerinin 0,90'dan büyük ve 0,90'ın üzerinde olması modelin mükemmel uyum gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır.⁵⁵ Uyum indekslerinden AGFI= .83 değeri Tablo 3'te gösterilen kabul edilebilir uyum sınırının altında kalmıştır. Ancak bazı araştırmacılar "GFI değerinin 0.85 ve AGFI değerinin 0.80'in üzerinde olması durumunda" bu değerleri kabul edilebilir sınırlar içinde görmektedir.⁵⁶ Sonuç olarak ölçeğin kabul edilebilir ve mükemmel uyum değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

2.3. Ölçeğin Güvenirliğine Yönelik Bulgular

Ölçeğin madde toplam korelasyonu, ayırt ediciliği ve Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının "Kur'an-ı Kerim'i Okuma" boyutunda 0.663 ile 0.832 arasında; "Kur'an-ı Kerim'i Öğretme" boyutunda 0.533 ile 0.832 arasında değerler aldığı gözlenmiştir. Madde toplam korelasyonlarının yüksek olması "maddelerin benzer davranışları örneklediğini ve testin iç tutarlığının yüksek olduğunu" göstermektedir.⁵⁷ Bunun yanında %27 alt ve %27 üst grupların puan ortalamaları bağımsız örneklem t testi ile incelenmiş, sonuçlar anlamlı bulunmuştur ($p<.01$). Bu bulgular ışığında ölçeğin ölçmek istediği özelliğe sahip olanlar ile olmayanları ayırt edebildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca ölçeğin güvenilirliğini yoklamak için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı incelenmiştir. Yapılan istatistiksel işlem sonucunda "Kur'an-ı Kerim'i Okuma" boyutunda iç tutarlık katsayısı .91; "Kur'an-ı Kerim'i Öğretme" boyutunda, 94 ve ölçeğin tamamında ise .95 olarak bulunmuştur. Bu katsayılar ölçek güvenirliliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir:

Tablo 3: Kur'an-ı Kerim Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği Güvenirlik Sonuçları

Faktörler	Mad. No	Madde Top. Korelasyonu	Alt %27 (n=62)		Üst %27 (n=62)		t	p	Cronbach Alfa
			\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss			
Kur'an-ı Kerim'i Okuma	Md1	,800	3,24	,56	5,00	,00	24,565	,000**	.91
	Md2	,663	3,43	,64	5,00	,00	19,150	,000**	
	Md3	,778	3,32	,65	5,00	,00	20,409	,000**	
	Md4	,815	2,69	,56	5,00	,00	32,390	,000**	
	Md5	,712	2,05	,52	4,54	,50	27,090	,000**	
	Md6	,701	2,37	,58	4,40	,49	21,010	,000**	

Conventional Criteria Versus New Alternatives", *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 6/1 (Ocak 1999), 1-55.

⁵² Kline, *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*, 272.

⁵³ Robert MacCallum vd., "Power Analysis And Determination of Sample Size for Covariance Structure Modeling", *Psychological Methods* 1 (1996), 130-149.

⁵⁴ Sait Gürbüz, *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modeli* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), 39.

⁵⁵ Hu - Bentler, "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis", 4.

⁵⁶ Nuray Senemoğlu, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenme Yaklaşımları ve Çalışma Becerileri", *Eğitim ve Bilim* 36/160 (2011), 69.

⁵⁷ Nalan Arabacı - Esra Ömeroğlu, "Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) Geliştirilmesi: Geçerlik Güvenirlik Çalışması", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2016/7 (2016), 1-21.

	Md7	,706	3,29	,58	5,00	,00	23,068	,000**	
	Md8	,740	3,04	,61	4,95	,22	23,084	,000**	
	Md9	,748	2,97	,25	4,87	,34	35,447	,000**	
Kur'ân-ı Kerîm'i Öğretme	Md10	,810	2,74	,48	4,80	,40	26,164	,000**	.94
	Md11	,832	2,70	,52	4,79	,41	24,603	,000**	
	Md12	,533	3,40	,58	5,00	,00	21,470	,000**	
	Md13	,827	3,14	,60	4,96	,17	23,058	,000**	
	Md14	,818	3,22	,52	5,00	,00	26,589	,000**	
	Md15	,722	2,66	,57	4,74	,44	22,706	,000**	

**p<0,01

Ölçeğin alt faktörleri ve bir bütün olarak ölçeğin tamamı arasındaki ilişkileri analiz etmek için Pearson korelasyonları yapılmıştır. Elde edilen değerler Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4: Kur'ân-ı Kerîm Öğretimi Öz Yeterlik İnançları Ölçeği ve Alt Faktörleri Arasındaki Korelasyonlar

Ölçek ve Alt boyutları	1	2	3
1. Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma	1		
2. Kur'ân-ı Kerîm'i Öğretme	,79**	1	
3. Ölçek Toplam	,93**	,96**	1

** p<0.01

Tablo 4'te sunulan veriler, ölçeğin iki boyutu ile ölçeğin bütünü arasında yüksek düzeyde anlamlı pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu korelasyonun gücü, iki alt faktörün ölçek yapısının ayrılmaz bileşenleri olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç

Çalışma sonucunda, Kur'ân-ı Kerîm öğretimi öz yeterlik inancına yönelik 15 maddeden oluşan iki boyutlu likert tipinde bir ölçek geliştirilmiştir. Birinci grup veri seti (n=231) üzerinde yapılan istatistiksel işlemler sonucunda KMO değeri, 0.93; Bartlett Küresellik Testi ($\chi^2_{(105)}=3035,603$; $p<.01$) olarak hesaplanmıştır. Veri setinin analize uygun olduğu tespit edildikten sonra Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) işlemi yapılmıştır. Dik döndürme işlemi sonucunda bazı maddeler ölçekten çıkarılmış, 15 maddeden oluşan iki boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Yapılan istatistiksel işlem sonucunda elde edilen yamaç grafiği, ölçeğin iki faktörlü bir yapıya işaret ettiğini göstermiştir. Dik döndürme işlemleri sonucunda oluşan faktörler; "Kur'ân-ı Kerîmi Okuma" ve "Kur'ân-ı Kerîm'i Öğretme" olarak adlandırılmıştır. Sırasıyla birinci faktör varyansın %36,239'unu; ikinci faktör varyansın %33,857 ve ölçeğin tamamı varyansın %70,096'sını açıklamaktadır.

Ölçeğin ortaya çıkan faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını sınamak için farklı bir örneklem grubu (n=230) üzerinde Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Gerçekleştirilen analiz işlemi sonucunda χ^2/df : 2.635, RMSEA: 0.08; SRMR: 0.04; AGFI: 0.83; GFI: 0.88; CFI: 0.95; TLI: 0.94; NFI: 0.93 ve IFI: 0.95 uyum indeksleri elde edilmiştir. Elde edilen uyum indeksleri değerleri, geliştirilen ölçeğin kabul edilebilir ve mükemmel uyum değerlerine sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin madde toplam korelasyonları 0.533 ile 0.832 arasında değişmektedir. Ölçeğin %27 alt ve %27 üst grupların puan ortalamaları sonucunda elde edilen madde ayırt edicilik analizlerinin anlamlı olduğu ($p<.001$) gözlenmiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin ölçmek istediği özelliğe sahip olanlar ile olmayanları ölçmede ayırt edici nitelik taşıdığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı "Kur'ân-ı Kerîm'i Okuma" boyutunda 0.91; "Kur'ân-ı Kerîm'i Öğretme" boyutunda 0.94 ve ölçeğin tamamında 0.95 hesaplanmıştır. Bu katsayılar ölçeğin yüksek düzeyde güvenilirliğine işaret etmektedir. Bunun yanında ölçek

boyutları arasındaki ilişki Pearson korelasyonu tekniği ile incelenmiş, sonuçta ölçek alt boyutları ile ölçeğin tamamı arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki olduğu anlaşılmıştır.

Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda elde edilen bulgular, geliştirilen ölçeğin öğretmenlerin/öğreticilerin "Kur'an-ı Kerim Öğretimi" öz yeterlik inançlarını ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir ölçme aracı olduğunu göstermektedir. Ölçek likert tipinde bir ölçme aracıdır. Ölçeğin 1 ile 5 arasında yapılan puanlamasının eşit aralıklı olması için $(n-1)/n$ formülü ile puan aralıkları 0,80 olarak belirlenmiştir. Buna göre; 1,00-1,79 "Yetersizim", 1,80-2,59 "Kısmen yeterliyim", 2,60-3,39 "Yeterliyim", 3,40-4,19 "Oldukça yeterliyim" ve 4,20-5,00 "Tamamen yeterliyim" olarak değerlendirilmiştir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 15, en yüksek puan ise 75'tir. Ölçeğin puan ortalamaları arttıkça öğretmenlerin/öğreticilerin Kur'an-ı Kerim öğretimi öz yeterlik inançları da artmaktadır.

Kur'an-ı Kerim dersini vermekle görevlendirilen öğretmenlerin/öğreticilerin Kur'an-ı Kerim'i okuma ve öğretme becerilerini öğrenme-öğretme ortamında sergileyebilmelerinin ön koşulu olarak değerlendirilebilecek öz yeterlik inancına sahip olmaları, etkili bir Kur'an-ı Kerim öğretimi için elzem olduğu söylenebilir. Kur'an-ı Kerim öğretiminin kendine özgü yöntem ve dinamikleri dikkate alınarak hazırlanan bu ölçek, literatürde var olan alan dışı diğer öz yeterlik ölçeklerinden bu anlamda farklılaşmaktadır. Araştırma bulgularından hareketle şu öneriler geliştirilmiştir: Bu ölçek, öğretmenlerin/öğreticilerin Kur'an-ı Kerim öğretimi öz yeterliklerini belirlemeye yönelik tasarlanan araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Öğretmenlerin öz yeterliklerinin "hizmet içi eğitim alma durumu", "Kur'an Kursu öğreticiliği yapma durumu" "kıdem" gibi değişkenlerle ilişkisini araştıran çalışmalar planlanabilir. Ölçeğin, öğretmen adayları üzerinde geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılabilir. Kur'an-ı Kerim öğretiminin ölçme ve değerlendirme, uygulanan yöntem ve tekniklerinin belirlenmesine yönelik başka ölçme araçları geliştirilebilir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: AB (%50), SA (%50) Veri toplanması / Data collection: AB (%50) SA (%50) Veri Analizi / Data Analysis: AB (%60), SA (%40) Makalenin Yazımı / Writing up: AB (%50) SA (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: 50 (%80), SA (%50).

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that have no competing interests.

Kaynakça

- Akaslan, Yaşar. "İslam Eğitim Tarihinde Kur'an Eğitim ve Öğretimi". *Dünden Bugüne Kur'an Eğitim-Öğretimi ve Kur'an Kursları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Arabacı, Nalan - Ömeroğlu, Esra. "Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) Geliştirilmesi: Geçerlik Güvenirlilik Çalışması". *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 2016/7 (2016), 1-21.
- Arseven, Ayla. "Öz Yeterlilik: Bir Kavram Analizi". *Journal of Turkish Studies* Volume 11/19 (2016), 63-80. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.10001>
- Aşıkoğlu, Nevzat. "Kuran Öğretiminde Yeni Anlayış ve Yaklaşımlar". *Etkili Din Öğretimi*. İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu Yayınları, 3. Basım, 2010.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri İmkânlar: Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.
- Bandura, Albert. *Self-Efficacy : The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company, 1997.
- Bandura, Albert. *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1986.
- Brown, Ted - Onsmann, Andrys. "Exploratory Factor Analysis: A Five-Step Guide for Novices". *Australasian Journal of Paramedicine* 8 (02 Ağustos 2010), 1-13. <https://doi.org/10.33151/ajp.8.3.93>
- Brown, Timothy A. *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: The Guilford Press, 2006.
- Bryman, Alan - Cramer, Duncan. *Quantitative Data Analysis for Spss 12 and 13: A Guide for Social Scientists*. New York: Routledge, 2005. <https://doi.org/10.4324/9780203498187>
- el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. Beyrut: Dâru tavki'n-necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Tarihi*. 2 Cilt. Ankara: Fecr Yayınevi, 1. Basım, 1996.
- Christensen, Larry B. vd. *Research Methods, Design, and Analysis*. New York: Pearson Education, 12. Basım, 2015.
- Comrey, A. L. "Factor-Analytic Methods of Scale Development in Personality and Clinical Psychology". *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 56/5 (Ekim 1988), 754-761. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.56.5.754>
- Costello, Anna B. - Osborne, Jason. "Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most from Your Analysis". *Practical Assessment, Research, and Evaluation* 10/1 (02 Ocak 2005). <https://doi.org/10.7275/jyj1-4868>
- Çelebi, Ahmet. *İslam'da Eğitim - Öğretim Tarihi*. çev. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınevi, 3. Basım, 1998.
- Çokluk, Ömay vd. *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi, 6. Basım, 2021.
- Daşkın, Abdurrahman. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an'ı Kerim Derslerinde İzlenen Yöntemler*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Dellinger, Amy B. vd. "Measuring Teachers' Self-Efficacy Beliefs: Development and Use of the TEBS-Self". *Teaching and Teacher Education* 24/3 (Nisan 2008), 751-766. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.02.010>
- EğİN, Osman. "Kur'an Öğretiminde Problemler ve Çözüm Önerileri". *Etkili Din Öğretimi*. ed. Karaköse, Şaban. İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu Yayınları, 3. Basım, 2010.
- Gürbüz, Sait. *AMOS ile Yapısal Eşitlik Modeli*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Basım, 2021.
- Hu, Li-tze - Bentler, Peter M. "Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives". *Structural Equation Modeling: A*

- Multidisciplinary Journal* 6/1 (Ocak 1999), 1-55.
<https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Hurley, Amy vd. "Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Guidelines, Issues and Alternatives". *Journal of Organizational Behavior* 18 (01 Kasım 1997), 667-683.
[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1379\(199711\)18:6<667::AID-JOB874>3.0.CO;2T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1379(199711)18:6<667::AID-JOB874>3.0.CO;2T)
- Joseph F. Hair vd. *Multivariate Data Analysis*. Andover, Hampshire: Cengage, Eighth Edition, 2019.
- Kantar, Harun. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme (Sivas Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 34. Basım, 2019.
- Karateke, Tuncay. *İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Kılıç, Mustafa. "İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'ân Eğitimi Üzerine Bir Araştırma". *Journal* 47/47 (2014), 69-106. <https://doi.org/10.15370/muifd.58509>
- Kline, Paul. *An Easy Guide to Factor Analysis*. New York: Routledge, 1994.
- Kline, Rex B. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: The Guilford Press, 4. Basım, 2016.
- Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*. çev. Ali Özek vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.
- Maccallum, Robert vd. "Power Analysis And Determination of Sample Size or Covariance Structure Modeling." *Psychological Methods* 1 (1996), 130-149.
<https://doi.org/10.1037//1082-989X.1.2.130>
- MEB. "Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı". Erişim 18 Mayıs 2024.
https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/18110258_Secmeli_KuraniKerim_YHOveORTAOKUL.pdf
- Orcan, Fatih. "Exploratory and Confirmatory Factor Analysis: Which One to Use First?" *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology* 9/4 (Aralık 2018), 414-421. <https://doi.org/10.21031/epod.394323>
- Schumaker, Randall E. - Lomax, Richard G. *A beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New York: Routledge, 3. Basım, 2010.
- Schunk, Dale H. "Self-Efficacy and Academic Motivation". *Educational Psychologist* 26/3-4 (01 Haziran 1991), 207-231. <https://doi.org/10.1080/00461520.1991.9653133>
- Seçer, İsmail. *SPSS ve LIREL ile Pratik Veri Analizi Analiz Raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Senemoğlu, Nuray. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenme Yaklaşımları ve Çalışma Becerileri". *Eğitim ve Bilim* 36/160 (2011), 65-80.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi, 14. Basım, 2009.
- Şencan, Hüner. *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara, 2005.
- Tabachnick, Barbara G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. New York: Pearson, 6. Basım, 2013.
- Tetik, Necati. "Kur'an Tilâvetinin veya Kıraat İlminin Öğretimi Usulleri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1990), 238-239.
- Tschannen-Moran, Megan - Hoy, Anita Woolfolk. "Teacher Efficacy: Capturing an Elusive Construct". *Teaching and Teacher Education* 17/7 (Ekim 2001), 783-805.
[https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(01\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(01)00036-1)
- Yılmaz, Nazif. *İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Yeni Yöntemler ve Materyal Kullanımı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Yılmaz, Nazif. *Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Öğretelim?* İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi, 2016.
222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda
Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. *Resmi Gazete* 6287 (11 Nisan 2012). Erişim 17
Mayıs 2024. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>